

FRANCISCO PLAZA († 1641) UN MILITAR MILANÈS ENTERRAT A LA CATEDRAL DE TARRAGONA

MANEL GÜELL
JORDI LÓPEZ VILAR

RESUM

Es descriu la làpida del militar Francisco Plaza existent al claustre de la Catedral de Tarragona i a continuació es fa l'estudi del personatge a partir de diversa documentació, així com de la causa de la seva mort en el marc de la guerra dels Segadors.

Paraules clau: Francisco Plaza, Guerra dels Segadors, Catedral de Tarragona.

En el claustre de la Catedral de Tarragona davant la Capella de la Mare de Déu de la Guia hi ha una sèrie de làpides sepulcrales, sacres mortuoris que custodien les despulles de personatges que o bé van ser de Tarragona o bé s'hi van vincular en algun moment i per alguna causa. En aquest segon cas es troba la làpida corresponent al militar Francisco Plaza, l'home "més alt dels nostres temps", puix que amidava fins a 12 pams, que si són de mesura catalana (com hem de pensar), equivaldrien a 2 metres 34 centímetres¹.

La làpida de llisós mesura 187 x 74 cm i la inscripció està encapçalada per una mena de floritura molt desgastada de difícil identificació. El camp epigràfic ocupa la meitat superior de la llosa i mostra el següent text:

1. COLOMER I NAVARRO, JOAN. "Aproximació aritmològica a les mesures catalanes antigues emprades al Camp de Tarragona". *Miscel·lània Ribetana*, La Riba, 2 (1989) 57-113, p. 75.

AQVI YACE FRANCISCO PLA
 ÇA:MILANES.CHAPITAN.DE.C
 AVALLOS.CORACES.FVE.EL.O
 NBRE.MAS.ALTO.DE NVESTRO
 5 S TROS.TIEMPOS:QVE SV GRAN
 DESA PASAVA DE.12.PALMOS
 I EN SVS ETCHOS MONSTRO MVI
 BIEN NO SER MENOS LA DE SV ALMA
 MVRIO DE.EDAD DE 44 AÑOS A
 10 3:DE.EBRERO AÑO
 1641

En les línies 1 i 2 les N de FRANCISCO i MILANES s'han escrit invertides. En la línia 5 per error del lapicida s'ha repetit el final de NVESTROS. Diverses paraules tenen abreujades algunes lletres, que queden indicades per una ratlla sobre la lletra precedent: GRANDESA, MONSTRO, BIEN, MENOS. En la línia 7 la S de ETCHOS està inclosa dins la O. En la línia 8 ALMA està abreviat en la primera lletra i una segona només parcialment conservada (una L?). En la línia 9 la R i la I de MVRIO presenten nexa. L'autor de la inscripció no devia ser gaire hàbil perquè se succeeixen una sèrie d'errors: repeticions (lín. 5), lletres oblidades (<F>EBRERO), paraules tallades de manera poc ortodoxa per canvi de línia (C-AVALLOS, O-NBRE), errades ortogràfiques (ONBRE, ETCHOS), etc.

Però qui era Plaza, el titular de les restes allí sebollides? La informació de la làpida ha estat suficient, fins el moment, per fer-nos-en cinc cèntims: un capità de cavalls coracers (o sigui, cavalleria pesada), milanès, nascut el 1597 (diu que tenia 44 anys al traspassar el 1641). A través de la recerca en biblioteques i en arxius, mirarem d'ampliar una mica més aquesta informació.

Als quinze anys (1612) inicià la carrera de les armes en la que serviria durant 30 anys, a Flandes i a Itàlia², probablement a Milà, des d'on procedia quan va ser traslladat al front del Rosselló els primers anys de la dècada dels trenta³.

El 13 d'agost de 1634 ens apareix per primera vegada, al Rosselló, com

2. Arxiu de la Corona d'Aragó [=ACA], *Consell d'Aragó*, llig. 291.

3. Felip IV començà a ajuntar un exèrcit al Rosselló des de 1632, duent-hi efectius d'Itàlia. A principis de setembre de 1633, ja hi tenia aplegats 1.672 soldats (18 companyies d'infanteria, 2

a capità d'una companyia de cavalls valona d'arcabussers⁴. Allí s'hi estaria els següents anys. El 1637, un full volant l'esmenta cometent excessos amb els seus soldats contra la pagesia catalana, concretament a Caldes de Montbuí i a Badalona⁵. Entre d'altres malifetes s'acusava la seva companyia de soldats dels "mismos cohechos, excessos y delictos" efectuats per les tropes castellanes al Rosselló. Segons el pamflet, a Morellàs i Cotlliure van cremar cases, usurpar la jurisdicció de les autoritats civils, malvestar sembrats per als cavalls (als que donaven pa a sobre de l'herba); van saquejar Sureda a més de robar en d'altres viles, venent tot el material sostret en subhastes públiques; a Sant Esteve, en càstig per la mort de dos soldats (que es van occir l'un a l'altre) van allotjar quatre companyies de cavalls tocant a 10 o 12 per casa, arruïnant la vila de manera que la població es veié forçada a abandonar-la.

És probablement en aquesta època que contragué matrimoni amb la barcelonina Maria Puigbert, cosa que l'emparentà amb el tinent de cavalls Antoni-Joan Puigbert, destinat com ell al Rosselló (que morirà a Vinaròs abans de 1642)⁶.

El 1639 pren part activament a la campanya militar per a la recuperació de la fortalesa de Salses, distingint-se en el primer assalt contra les posicions fortificades externes a finals de setembre, acció en la qual trenca un esquadró d'infanteria enemic⁷.

Poc després caigué presoner dels francesos, però el gener de 1640, amb motiu de la rendició de Salses, i probablement en el marc dels bescanvis de presoners que habitualment s'efectuaven al concloure un enfrontament bèl·lic, va ser bescanviat per un tinent d'artilleria francès que havia estat fet presoner a Navarra⁸. El mariscal Meilleraye⁹ devia tenir un interès particular en realitzar aquest intercanvi, ja que el tinent havia estat criat seu.

d'arcabussers valons, 6 de cavalls coracers i una de cavalleria napolitana), xifra que aniria augmentant gradualment fins que el març de 1635, amb la guerra contra França a punt d'esclatar, nomenà un mestre de camp general en la persona de Felipe de Silva. Archivo General de Simancas [=AGS], Estado, llig. 2.653; *Cartas de algunos padres de la compañía de Jesús sobre los sucesos de la monarquía entre los años de 1634 y 1648*. I. dins: *Memorial Histórico Español*, tom XIII. Madrid: Imprenta Nacional, 1861, p. 157.

4. AGS, Estado, llig. 2.653.

5. Biblioteca de Catalunya [=BC], *Secció de Reserva*, Fullets Bonsoms, núm. 35.

6. ACA, *Consell d'Aragó*, llig. 291.

7. AGS, *Guerra y Marina*, llig. 1.355.

8. AGS, *Guerra y Marina*, llig. 1.326.

9. Charles de La Porte, marquès de La Meilleraye (1602-1666), era cosí de Richelieu. El 1627 havia acudit amb un regiment al setge de La Rochelle, el 1629 es distingí en el pas de Susa

Un cop alliberat degué sofrir les embestides camperoles de la revolta pagesa dels Segadors a l'igual que tots els militars de Felip IV allotjats arreu de Catalunya, com van fer molts, baixaria cap al sud i s'incorporaria a l'exèrcit del marquès de Los Vélez. Amb aquest gran nombre de tropes, el poder central pretenia sufocar la revolta catalana a sang i foc. Sembla plausible que Plaza participés en algunes de les accions militars de la campanya de repressió contra Catalunya de finals de 1640 a Aldover, el coll de Balaguer, l'Hospitalet, el setge de Cambrils, Martorell... Finalment, creiem que prengué part a la batalla de Montjuïc on Los Vélez va ser derrotat per l'exèrcit catalano-francès¹⁰. Aquesta hipòtesi ve donada per la proximitat cronològica entre el dia de la batalla, 26 de gener de 1641, i el dia en què va ser enterrat, 3 de febrer següent, amb només una setmana de diferència. És més que probable que Plaza fos malferit a la batalla, una batalla que costà més de 1.500 morts als castellans (la majoria, de la cavalleria que es llençava a l'assalt), i on també va caure cosit a trets un dels dos caps principals de la cavalleria, el duc de Sant Jorge¹¹.

La notícia de la seva mort podem complementar-la amb les dades que

(Savoia), en la campanya militar de Màntua. El 1630 era capità de les guàrdies de la Reina Mare i combatia a la batalla de Dupes. El 1632 era tinent general a la Bretanya, i l'any següent governador del castell de Nantes. El 1635 ascendia a mariscal de camp, el 1636 a tinent general, i més tard a mariscal de França, després d'haver pres Hesdin (1639). La Meilleraye era considerat el general més expert en matèria de setges, i per això el març de 1642 s'incorporava a la campanya del Rosselló, que culminaria amb la presa d'Argelès, Cotlliure i, finalment, Perpinyà. *Enciclopedia Universal Ilustrada Europeo Americana*. Madrid-Barcelona: Espasa-Calpe S.A., 1991, XXIX, p. 405a.; *Dictionnaire des maréchaux de France du Moyen Age à nos jours*. S.l.: Perrin, 1988, p. 247; *Gazette. Recueil de toutes les gazettes nouvelles ordinaires & Extraordinaires & Autres Relations...* par Theopraste Ronaudot, conseiller et medecin ordinaire de sa majesté [...], *Maistre et Intendant Général des Bureaux d'Adresse de France* [= *Gazette...*] París, 1641, núm. 122, p. 708; 1642, núms. 28, p. 187, 39, p. 266 i 34, p. 367; *Cartas de algunos Padres...*, IV, p. 288; SANABRE, JOSEP, *La acción de Francia en Cataluña en la pugna por la hegemonía de Europa (1640-1659)*. Barcelona: Real Academia de Buenas Letras, 1956, p. 223, 224 i 227; BUSQUETS DALMAU, JOAN, *La Catalunya del barroc vista des de Girona. La crònica de Jeroni de Real (1626-1683)*. II. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1994 (Biblioteca Abat Oliba, 140), p. 174, n. 335 i 178, n. 340; MELO, FRANCISCO MANUEL DE - TIÓ, JAUME, *Historia de los movimientos de separación y guerra de Cataluña en tiempos de Felipe IV...* Cadis: Edició facsímil de l'edició de Barcelona de 1842, Universitat, 1990, p. 292 i 296.

10. Els detalls d'aquesta campanya militar es poden trobar a FLORENSA I SOLER, NÚRIA; GÜELL, MANEL, "Pro Deo, pro rege et pro patria" *La revolució catalana i la campanya militar de 1640 a les terres de Tarragona*. Barcelona: Fundació Salvador Vives-Casajuana (en premsa).

11. La mort del jove duc de Sant Jorge va ser molt sentida en el bàndol filipista, i un trauma difícil de superar pel seu pare, el marquès de Torrecuso. Biblioteca Nacional de Madrid [=BNM], *Manuscritos*, reg. 2.372, f. 37; *Cartas de algunos Padres...*, IV, p. 121; F. MELO, *Historia de los movimientos...*, p. 231-233; J. BUSQUETS, *La Catalunya del Barroc...*, p. 134, n.255; GÜELL, MANUEL, *El setge de Tarragona de 1641*. Tarragona: Arola Editors, 2003, p. 97, 102-103.

ens aporta el Llibre del Tauler. Aquesta font documental, utilitzada a bastament pels historiadors locals¹², consisteix en una mena de registre de les misses pagades en cada enterrament; no és un llibre d'òbits, però el neguit comptable dels canonges l'ha convertit en una font amb dades molt similars. Així, ens assabentem que Francisco Plaza fou enterrat el dia 5, i que havia adquirit la condició de noblesa ja que era cavaller de l'ordre de Santiago. La ressenya del seu enterrament diu literalment: "Don francho. Plassa + A sinch de dit enterrare[m] a la Seu ab / General de Capitol a Don francisco plassa / Capita[n] de Corassas, i del abito de St. Iago Na / tural de Milan"¹³.

En retirada cap a Tarragona, Los Vélez s'allotjà a Vilafranca el dia 1 de febrer, i al Vendrell l'endemà¹⁴. Plaza, malferit a la batalla de Montjuïc (potser al pla de Valldonzella, on les dues cavalleries s'enfrontaren cos a cos), degué ser ràpidament traslladat a Tarragona on ja no s'hi podria fer res per salvar-lo, morint el 3 de febrer, com diu la seva làpida, a conseqüència de les ferides rebudes en el combat, i essent enterrat el 5 com consta al Llibre del Tauler. En el memorial que la seva vídua elevà a la Corona demanant un ajut en metàl·lic (els catalans revolucionaris li van destruir i/o confiscar tota la hisenda que tenia a Barcelona)¹⁵, també assegurava que el seu espòs morí a Tarragona. De fet, si hagués mort pel camí el més lògic és pensar que l'haguessin enterrat a la població més propera.

Així doncs, ara podem fer-nos una idea més detallada de la identitat de Francisco Plaza, un italià probablement d'origen castellà que s'enrolà als terços de Flandes encara adolescent, que féu pròspera carrera militar fins aconseguir una companyia de cavalls coracers, que participà a la campanya per a la recuperació de la fortalesa de Salses (1639), possiblement a la de Catalunya (1640) i a Montjuïc on, també possiblement, va ser ferit de mort. La seva condició de milanès no ve únicament documentada per la

12. Per exemple: LOZANO DÍAZ, ROSER. *La població de Tarragona al segle XVII*. Tarragona: Publicacions del Cercle d'Estudis Històrics i Socials "Guillem Oliver" del Camp de Tarragona, 1995, p. 24-43; RECASENS I COMES, JOSEP M. *El municipi i el govern municipal de la ciutat de Tarragona. Segles XVI i XVII*. Tarragona: Arola Editors, 1998, 75-79. En aquesta última obra, l'autor s'extén generosament en el comentari d'aquesta font anomenada "Manuels del Tauler" (p. 75-76).

13. Arxiu Històric Arxidiocesà [=AHA], *Índex d'òbits de la Catedral*, 1641; Arxiu Capitular de Tarragona [=ACT], *Llibre del Tauler*, 1641, f. 130r. Agraïm a la Sra. Teresa Salort i a Mn. Salvador Ramon, l'ajut prestat per trobar aquesta dada, i fer-nos-la arribar a mans.

14. M. GÜELL. *El setge de Tarragona de 1641...*, p.77.

15. ACA, *Consell d'Aragó*, llig. 291. El Consell Suprem d'Aragó acabava recomanant la concessió d'un ajut en metàl·lic consistent en 200 ducats d'argent.

làpida, sinó per la ressenya del Llibre del Tauler, que destaca que era “natural de Milan”. És plausible especular que es tractés d'un individu de família originària de la península ibèrica nascut a Milà, doncs eren moltíssims els funcionaris, militars o nobles que, al llarg del segle XVI, passaven a Itàlia a provar fortuna i s'hi acabaven establint i fundant una família.

Fig.1- Llosa sepulcral de Francisco Plaza.

*Don Francisco de Alcazar de dit enterrament. a la feu a b
Plaza - General de Capitul a Don Francisco de Alcazar
Capitul de Corapas, i del abito de Jago Ma-
fural de Milan - -*

Fig.2- Inscripció de Plaza en el llibre del Tauler.